

СПЕЦИФІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ КОЛЕДЖУ

SPECIFICITY AND FEATURES OF INCREASING THE LEVEL OF LEGAL COMPETENCE OF BACHELORS OF TECHNICAL SPECIALTIES IN THE CONDITIONS OF THE COLLEGE

Статтю присвячено аналізу необхідності розвитку сучасної освіти з огляду на зміну місця людини у виробництві в умовах інформаційного суспільства. Визначено такі пріоритети моделі сучасної освіти, як безперервність, фундаменталізація, відкритість, універсальність, варіативність, цілісність, діяльнісна спрямованість, інформатизація, природовідповідність. Зазначено, що запровадження юридичних дисциплін для бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу має впливати на правосвідомість здобувача освіти та орієнтуватися при цьому на два основні принципи: облік вікових особливостей та індивідуальні якості особистості. Правове виховання – це процес формування правової культури та правової поведінки, що полягає у здійсненні правового всенавчання, розвитку правової свідомості й законотривної поведінки. Зазначено, що в межах навчальних курсів дисциплін для формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу неможливо викласти весь запас знань людства, накопичених у цій галузі. Обов'язково постає завдання з компресії, стиснення інформації, набуття нею ознак лаконічності й достатності, тобто її мінімізації. Однак однією з умов стиснення інформації залишається дотримання її помірності, необхідного збереження цілісності цієї системи знань, яка представлена в концентрованому вигляді, що також узгоджується з модульним підходом до вивчення навчальних дисциплін.

Встановлено, що завдяки дистанційному навчанню розвиваються практичні і творчі здібності викладача, він повинен володіти активними методами навчання та допомагати здобувачам освіти формувати власні стилі навчання в онлайн-режимі, опанувати можливості платформи онлайн-навчання та необхідне програмне забезпечення, долати труднощі й бар'єри електронного спілкування.

Доведено, що для підвищення ефективності навчання бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу необхідно застосовувати різні інноваційні інтерактивні технології, активно залучати здобувачів освіти до науково-дослідної роботи, застосовувати дуальне навчання, проводити віртуальні екскурсії, використовувати кейс-методи, методи мозкового штурму, подавати матеріал із запланованими помилками.

Ключові слова: освіта, компетентнісний підхід, формування правових компетентностей і правосвідомості здобувачів освіти, дистанційне навчання, інноваційне навчання.

The article is devoted to the analysis of the need for the development of modern education, based on the changing place of man in production in the information society. The priorities of the model of modern education are defined as continuity, fundamentalization, openness, universality, variability, integrity, activity orientation, informatization, nature compliance. It is noted that the introduction of legal disciplines for bachelors of technical specialties in the college should affect the legal awareness of the student, focusing on two main principles: taking into account age and individual personality traits. Legal education is a process of formation of legal culture and legal behavior, which consists in the implementation of legal education, development of legal consciousness and law-abiding behavior. It is noted that within the training courses of disciplines for the formation of legal competence of bachelors of technical specialties in the college it is impossible to set out the full stock of human knowledge accumulated in this field. The task of compression, compression of information, conciseness and sufficiency, i. e. its minimization, is obligatory. However, one of the conditions for compression is compliance with its moderation, the need to preserve the integrity of this system of knowledge, which is presented in a concentrated form, which is also consistent with the modular approach to the study of disciplines.

It has been established that distance learning develops practical and creative abilities of a teacher, he must have active teaching methods and help students to develop their own learning styles online, master the capabilities of online learning platform and necessary software, overcome difficulties and barriers to e-learning communication.

It is proved that in order to increase the efficiency of teaching bachelors of technical specialties in the college it is necessary to use various innovative interactive technologies, actively involve students in research, apply dual learning, conduct virtual tours, use case studies, brainstorming methods, submit material from planned errors.

Key words: education, competence approach, formation of legal competencies and legal awareness of students, distance learning, innovative learning.

УДК [37.026 : 34] : 377
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/41/1.27>

Спиридонова Є.О.,
аспірант кафедри менеджменту освіти та права
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України,
викладач
Індустріального коледжу
Українського державного
хіміко-технологічного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Сучасному суспільству потрібні освічені люди, які можуть самостійно приймати рішення, здатні до співпраці, відрізняються мобільністю й динамізмом. В освіті дуже важливо конструювати процес професійної підготовки за різними моделями

й технологіями для підвищення ефективності освітніх структур. Особливого значення набуває формування навчальної діяльності, що забезпечує як засвоєння знань, так і опанування способів навчальної роботи, набуття вміння самостійно будувати свою діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

До проблеми формування правової компетентності зверталися багато вітчизняних і закордонних дослідників. Так, проблеми формування правової компетентності особистості вивчали Н. Ашвенюк, Т. Десятов, С. Гурін, Я. Кічук, О. Панова, І. Серяєва, Т. Сорочан, О. Черемісіна, А. Хуторський та інші науковці. Теоретичну основу реалізації компетентнісного підходу розробляли Н. Бабік, І. Зимня, В. Лозова, В. Козирева, О. Овчарук, Н. Радіонова, В. Свистун, А. Хуторський, Т. Шамова та інші автори. Критеріальний підхід вивчали І. Зязюн, В. Луговий, В. Кондрух, Л. Кустов, Н. Ничкало, М. Струнін. Проблеми формування правової свідомості, правової культури, питання правової освіти й виховання досліджують С. Алексєєв, І. Воронова, П. Баранов, А. Кридановський, А. Овчинніків, М. Орзих, Т. Соловйова.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Стрімкий розвиток системи освіти зумовлює потребу в теоретико-практичному осмисленні правових основ професійної діяльності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу відповідно до норм права та вимог захисту інтересів особистості. Наукові дослідження із цієї проблеми таких учених, як І. Галуцка, Г. Камишнікова, В. Олійник, С. Пугач, Я. Кічук, свідчать про інтуїтивний досвід у реалізації правових норм, що призводить до правопорушень та зниження правового статусу суб'єктів професійної діяльності: у бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу спостерігається відсутність системних знань основних змістових норм у конкретній професії, неусвідомленість значущості правових відносин. Тому питання, пов'язані з правовою підготовкою саме бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу, що забезпечує реалізацію правових потреб і дає змогу вибудувати законослухняні суб'єктивні відносини, акцентують нині пріоритетне завдання розвитку правової компетентності.

Мета статті полягає у визначенні специфіки та особливостей підвищення рівня правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічні зміни в суспільстві висувають високі вимоги до системи освіти й навчання фахівців різних рівнів підготовки. Компетентнісний підхід у професійній освіті, його орієнтація на формування правових компетентностей бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу (основа їхньої професійної мобільності) є саме тим основним механізмом, який покликаний забезпечити соціальний захист здобувачів освіти в сучасному суспільстві.

Формування правосвідомості здобувачів освіти має здійснюватися в освітньому процесі коледжу

за умов спеціальної організації правової освіти (правового навчання, правового виховання) бакалаврів технічних спеціальностей.

Запровадження юридичних дисциплін для бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу має впливати на правосвідомість здобувача освіти та орієнтуватися при цьому на два основні принципи: облік вікових особливостей та індивідуальні якості особистості. Провідна діяльність молодих людей у період навчання в коледжі повинна виконувати особистісно-утворювальну функцію. Під час навчання в коледжі у здобувачів освіти відбувається інтенсивний процес дорослішання, громадянського становлення. У них формується стійка система поглядів і думок, практичних установок із різних питань, зокрема юридично значимих. Крім цього, здобувачі освіти набувають досвіду визначення та вирішення власних життєвих проблем. Якщо враховувати те, що розвиток особистості відбувається нерівномірно, то кожен здобувач освіти накреслюватиме індивідуальну траєкторію формування правосвідомості, яка відрізняється від групової та суспільної [5].

У процесі формування правосвідомості має бути увазі, що правове навчання передбачає вплив на когнітивну сферу та тим самим сприяє накопиченню теоретичних і практичних правових знань, умінь і навичок. Своєю чергою правове виховання пов'язане з емоційно-вольовою сферою особистості, оскільки воно впливає на розвиток її правових цінностей, що визначає загальний рівень правової культури населення. Правове навчання та правове виховання передбачають досягнення загальної мети – формування правосвідомості, правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу.

Під правовою компетентністю прийнято розуміти процес формування правових знань, умінь і навичок. Правове навчання не має обмежуватися лише переданням правових знань теоретично. Їх значимість і засвоєння безпосередньо залежать від активності самого здобувача освіти. Правове виховання – це процес формування правової культури та правової поведінки, що полягає у здійсненні правового всенавчання, розвитку правової свідомості й законослухняної поведінки. Воно повинне забезпечити перехід правових знань, що аналізуються, у відповідні правові переконання здобувачів освіти. Під час відбору та конструювання змістового аспекту технології формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу необхідно враховувати конкретний вид і рівень професійної діяльності здобувачів освіти [3].

Загальна схема змісту правової дисципліни для будь-якої неюридичної спеціальності коледжу технічного профілю має складатися з двох частин:

базової (єдиної для всіх) та варіативної (облік професійної спрямованості).

Базова частина передбачає основні тези теорії держави й права. Натомість варіативну частину становлять основні положення конкретних галузей права, про які здобувачі освіти обов'язково повинні мати уявлення, а також основні нормативно-правові акти, що регулюють майбутню професійну діяльність здобувачів освіти.

Процесуальний аспект технології формування правосвідомості здобувачів освіти передбачає стимулювання їхнього інтересу до правових питань здійснення майбутньої професійної діяльності, зумовлює використання інтерактивних методів навчання на заняттях і в позааудиторній роботі зі здобувачами освіти (наприклад, кейс-методу, методу вирішення проблемних ситуацій, дискусій, круглих столів, ділових ігор, проєктної роботи), рефлексію пошуку правового вирішення професійних ситуацій [8].

Вагоме значення мають форми організації освітньої діяльності здобувачів освіти, що впливає на формування в майбутніх фахівців правосвідомості. В умовах дистанційного навчання неможливо використовувати форми взаємодії зі здобувачами освіти, що дають змогу активізувати їхній самостійний пошук рішень правових завдань у майбутній професійній діяльності (це, зокрема, юридична клініка, зустріч із працівниками правоохоронних і судових органів, проведення олімпіад, круглих столів, конкурсів на найкращу дослідницьку роботу).

Для ефективного управління онлайн-курсом викладачам потрібно використовувати інструменти стимулювання здобувачів освіти для опанування курсу, формувати в них дисципліну та навички дотримання термінів виконання завдань, здійснювати своєчасну оцінку студентських робіт і надавати оперативний зворотний зв'язок. Завдяки дистанційному навчанню розвиваються практичні та творчі здібності викладача, він повинен володіти активними методами навчання та допомагати здобувачам освіти формувати власні стилі навчання в онлайн-режимі, опанувати можливості платформи онлайн-навчання та необхідне програмне забезпечення, долати труднощі й бар'єри електронного спілкування. Також розширюється інформаційна база викладача, яка має містити оновлені лекційні курси, презентації, методичні матеріали та вихідні дані для проведення практичних занять і лабораторного практикуму. Здобувачі освіти мають можливість у будь-який час, окрім планових онлайн-лекцій (наприклад, у ZOOM, Google Meet), зайти в освітній портал та завантажити звідти необхідну інформацію (за винятком випадків тимчасових обмежень доступу до інформації, що встановлюються викладачем), заздалегідь планувати свій робочий час.

Відповідно до принципу реалізації зворотного зв'язку процес засвоєння знань має бути керованим і контрольованим. Для реалізації зворотного зв'язку в побудові модуля необхідно дотримуватися таких правил:

1) необхідно створити можливість зворотного зв'язку наступності, тобто забезпечити модуль засобами прямого контролю, який показуватиме рівень підготовленості здобувачів освіти;

2) варто застосовувати поточний, проміжний та узагальнюючий контроль (перший – наприкінці кожного елемента, а останній – наприкінці модуля);

3) поточний і проміжний контроль може здійснюватися у вигляді самоконтролю;

4) обидва види контролю повинні сприяти своєчасному виявленню прогалин у засвоєнні здобувачем освіти знань, у разі неуспішності чітко показувати, які частини навчального матеріалу йому необхідно повторити чи глибше засвоїти;

5) узагальнюючий (вихідний) контроль має показувати рівень засвоєння модуля; у разі виявлення недостатності засвоєння здобувачам освіти пропонують повторити матеріал (конкретні навчальні елементи).

У межах навчальних курсів дисциплін для формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу неможливо викласти весь запас знань людства, накопичених у цій галузі. Обов'язково постає завдання з компресії, стиснення інформації, набуття нею ознак лаконічності й достатності, тобто її мінімізації (включення у зміст курсу тільки необхідної та достатньої для реалізації конкретної мети навчання інформації). Однак однією з умов стиснення інформації залишається дотримання її помірності, необхідного збереження цілісності цієї системи знань, яка представлена в концентрованому вигляді, що також узгоджується з модульним підходом до вивчення навчальних дисциплін [7].

У контексті інтенсивного вивчення навчальних дисциплін, що поєднує у своїй концепції як принцип прискорення, так і принцип стиснення, структурування інформації є одним із найважливіших факторів досягнення мети навчання. Ущільнення навчальної інформації з навчальної дисципліни може здійснюватися за двома напрямками – шляхом генералізації (виділення основних понять) та логізації (установлення внутрішніх логічних зв'язків), що співвідносяться зі структурою знань.

Виділення зі структури навчального матеріалу провідних знань дає змогу сформулювати «скелет» дисципліни. Провідні поняття в навчальному курсі навчальної дисципліни виконують роль «організаторів» знання. Такий підхід до мінімізації інформації називають принципом генералізації знань, який передбачає те, що, по-перше, починати побудову змісту навчальної дисципліни варто з виділення основних структур і понять; по-друге,

організувати навчальний матеріал у систему необхідно в логічному порядку з конкретизацією основних понять. Попереднє ознайомлення з навчальною інформацією, що поєднується із засвоєнням основних понять, дає можливість більш адекватно подавати цю інформацію. Генералізація знань дає змогу забезпечити краще розуміння, оскільки формує структуру, яка значно краще взаємодіє з новими знаннями, ніж окремі факти. Чим більше зв'язків нових знань із наявними в довгостроковій пам'яті може бути встановлено, тим глибшим і ширшим є розуміння нового матеріалу, тим краще він засвоюється.

Мета сучасної освіти – навчитися критично мислити, обмірковувати інформацію, дискутувати, ставити під сумнів факти, думки, зокрема й власні, проте навчання через мережу Інтернет створює не зовсім сприятливе середовище для досягнення цієї мети [1].

Результативний аспект технології формування правосвідомості студентів передбачає визначення показників, критеріїв оцінювання рівня сформованості правосвідомості здобувачів освіти. До цих показників належать:

1) правова поінформованість (обсяг, міцність і глибина сформованості правових знань);

2) ставлення до вимог правових норм (формування правомірної поведінки бакалаврів, здатності застосовувати отримані знання у практичній діяльності, тобто в особисто значущих життєвих обставинах та професійній діяльності).

У процесі формування правосвідомості умовно виділено три етапи.

Перший – педагогічний аспект формування правосвідомості – спрямовувався на формування когнітивного компонента правосвідомості. Це ґрунтувалося на застосуванні диференційованого підходу у правовому навчанні здобувачів освіти, який передбачав необхідність акцентувати на майбутніх технічних спеціальностях. Воно дало змогу забезпечити поглиблене вивчення права, що сприяє формуванню стійкої мотивації до навчання та підтвердженню усвідомленого вибору майбутньої професії.

Другий етап передбачав формування ціннісно-орієнтованого компонента правосвідомості. Його сутність полягала у встановленні місця правових цінностей у спільній особистісній ієрархії цінностей бакалаврів.

Третій етап спрямовувався на формування поведінкового компонента правосвідомості. Правова установка відіграє ключову роль та несе основне навантаження в забезпеченні правомірної поведінки молодих людей у реальній життєвій ситуації. З огляду на провідні особистісні характеристики людини, а саме її ставлення, мотиви, інтелект, емоційно-вольову сферу, можна визначити правосвідомість здобувача освіти, по-перше, як

особистісну структуру, що акумулює в собі правові знання, оціночне ставлення до права, уміння конструювати поведінку відповідно до чинного права; по-друге, як заснування правової захищеності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу; по-третє, як складну структуру, що передбачає когнітивний, ціннісно-орієнтований, поведінковий компоненти, які будуть цілеспрямовано розвиватися в їхній діалектичній єдності.

Висновки. Таким чином, індивідуальна освітня траєкторія під час формування правової компетентності бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу створюється для інтенсифікації процесу навчання, урахування індивідуальних особливостей, встановлення взаємодії з контентом, здобувачами освіти та викладачами, самооцінки. Для підвищення ефективності навчання бакалаврів технічних спеціальностей в умовах коледжу необхідно застосовувати різні інноваційні інтерактивні технології, активно залучати здобувачів освіти до науково-дослідної роботи, застосовувати дуальне навчання, проводити віртуальні екскурсії, використовувати кейс-методи, методи мозкового штурму, подавати матеріал із запланованими помилками. Усе це дасть можливість зацікавити учнів та сприятиме більшій затребуваності випускників на ринку праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сисоєва С., Батечко Н. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку. Київ : ВД ЕКМО, 2011. 368 с.
2. Галушак І. Формування правової компетентності майбутніх економістів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. 2016. № 6(113). С. 39–43.
3. Камишнікова Г. До питання формування правової компетентності студентів у вищій школі. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2015. № 51. С. 167–170.
4. Кічук Я. Правова компетентність майбутнього соціального педагога: теорія і практика : монографія. Ізмаїл, 2009. 244 с.
5. Огороднійчук І. Сутність і структура поняття «правова компетентність» майбутніх інженерів. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип. 17. С. 117–122.
6. Пугач С. Розвиток правової компетенції майбутніх фахівців економічного профілю. *Педагогіка безпеки*. 2018. № 2. С. 120–130. DOI: 10.31649/2524-1079-2019-3-2-120-130.
7. Ржевська Н. Критерії та показники сформованості правової компетентності майбутніх бакалаврів із підприємництва, торгівлі та біржової діяльності. *Педагогічні науки : збірник наукових праць*. 2016. Вип. LXXIV. Т. 3. С. 96–99.
8. Соснова М. Інформаційно-комунікаційні технології як складова сучасного інтерактивного навчання. *Вища освіта України. Серія «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»*. 2014. Т. 2. С. 93–97.